

עסקות נשק בין גרמניה המערבית לסעודיה

רס"ן דניאל ל"י

לעתים קרובות מגיעות ממשלות ישראל למצבים של עימות או ויכוח חריף עם ממשלות של מדינות ידידות בשאלות הקשורות למדיניות מכירות הנשק שלהן. עימותים כאלה פורצים בדרך כלל דווקא עם הממשל האמריקני ועם ממשלת הרפובליקה הפדרלית של גרמניה, שיחסיהם וקשריהם המדיניים עם ישראל טובים והדוקים. ממשלות ישראל לא התאמצו להשפיע על ממשלות מערביות אחרות (צרפת, בריטניה או איטליה), לשנות את מדיניותן במכירת נשק לארצות ערב. במדיניות חוץ, כמו בשטחים אחרים, מרכזים את המאמצים בנקודות, או במקומות, שיש סיכוי להשיג תוצאות חיוביות, אפילו חלקיות. בארה"ב ובגרמניה – המחויבות כל אחת מהן כלפי ישראל – יש סיכוי כזה.

- היבטים דיניים, צבאיים וטכניים

הנשק הגדולים במדינות ערב. נגד הלחץ צים האלה עמדו פוליטיקאים גרמניים לא מעטים, שהתנגדו עקרונית. הן שגרמניה שלאחר מלחמת העולם השנייה תהפוך ליצואנית גדולה של נשק והן מתוך המחויבות שלהם כלפי ישראל. לחצי-נגד אלה הצטרפו למאמצי השכנוע של ישראל.

ממשלות גרמניה המערבית אימצו מדיניות של הליכה על חבל דק בין הלחץ צים משני הכיוונים. הן יישמו את ההגבלות על ייצוא אמל"ח לאזורי מתיחות רק לגבי אמל"ח שפותח ויוצר בגרמניה; ולא ניסו למנוע מכירת מערכות נשק, שפותחו ויוצרו בשיתוף יצרנים ממדינה אירופאית אחרת — בתנאי שהמוכרת לא תהיה גרמניה, אלא המדינה השותפה (צרפת, או אחרת). במסגרת הגמשה זו מספר חברות מערב-גרמניות השתלבו בעסקות נשק בהיקף נרחב עם מדינות ערביות, ובכללן מדינות העימות:

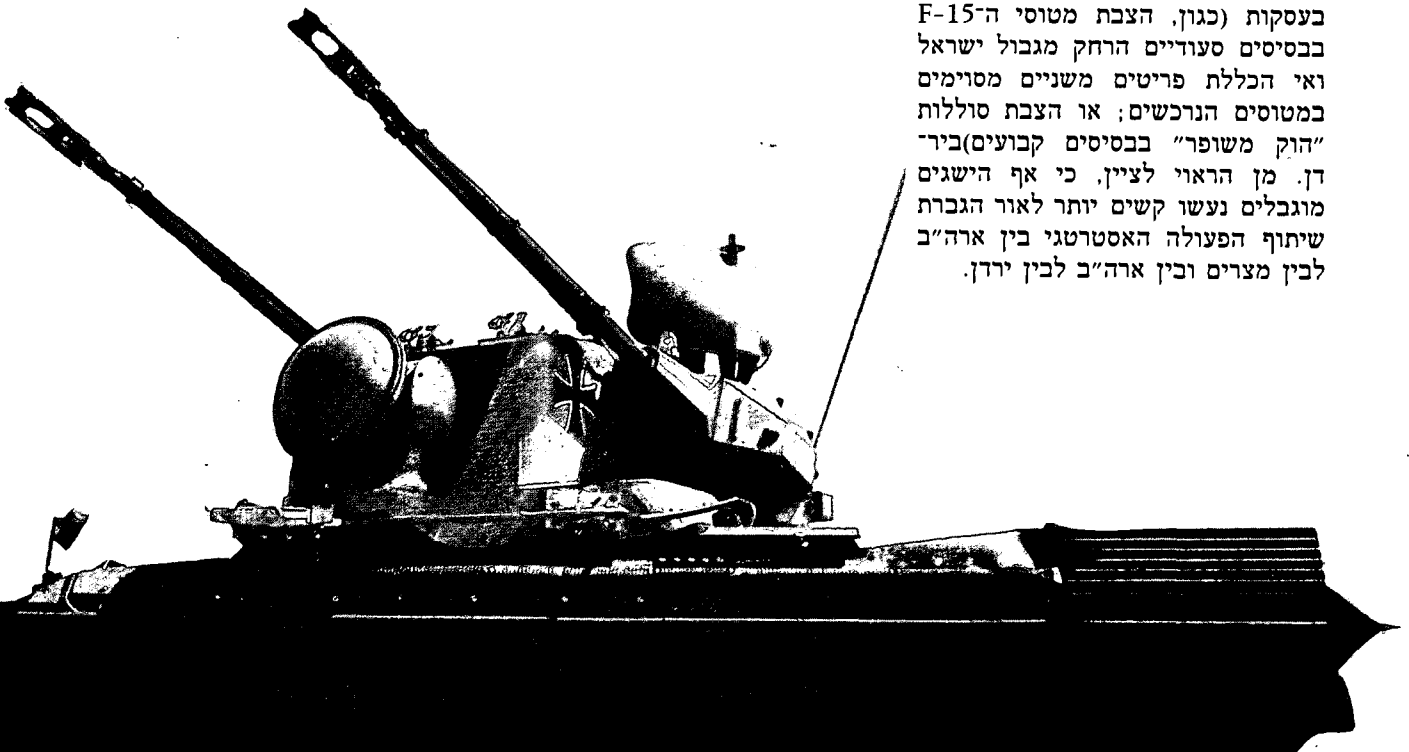
★ חברת MBB צברה ניסיון מוקדם בעקיפת מגבלות הייצוא על-ידי מכירת הזיכיון לייצור טילי נ"ט ("קובריה" ו"ממבה") למפעלים מחוץ לגרמניה, שבאפשרותם לייצא למדינות באזורי מתיחות (כולל מדינות ערב). MBB הקימה עם החברה הצרפתית SNIAS את חברת EUROMISSILE — לפיתוח, לייצור ולשיווק טילים נ"ט HOT ומילן MILAN ומילן ROLAND — כפרויקטים משותפים לשתי החברות. מזה כעשר

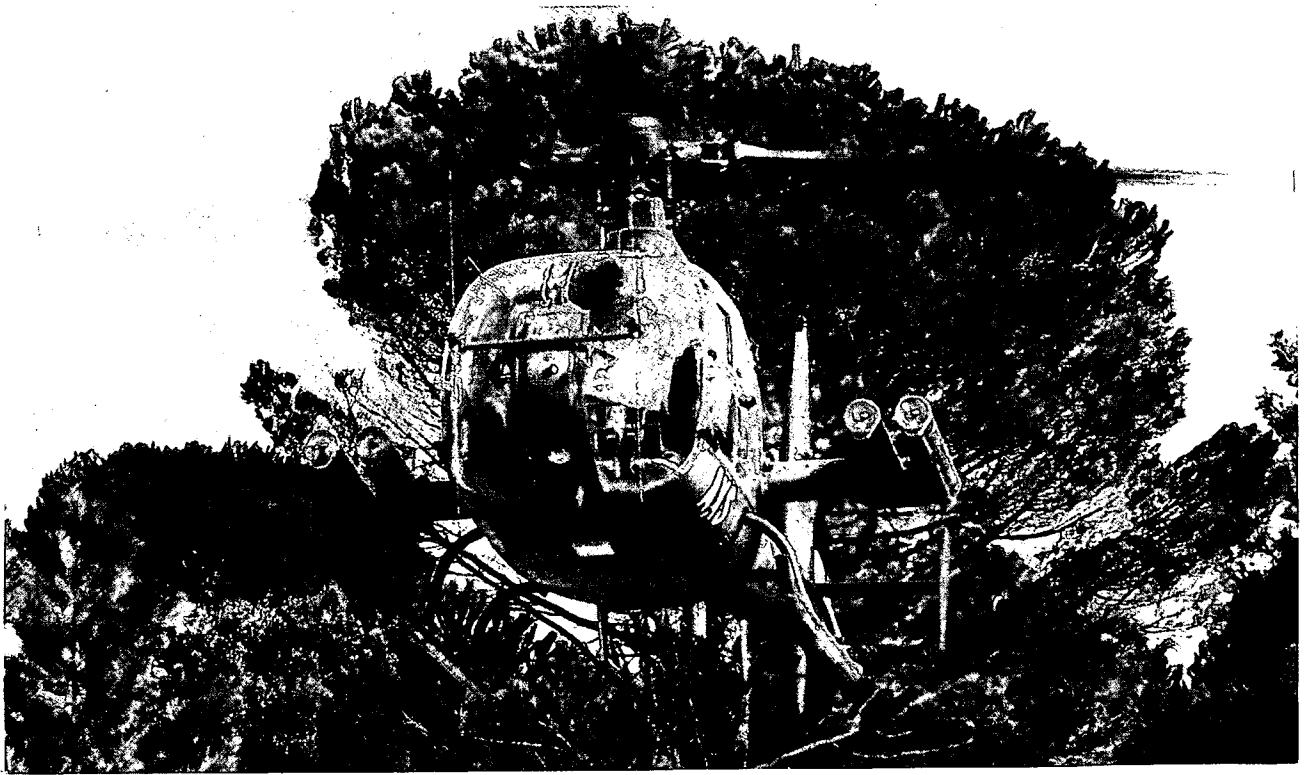
מאבקים חזיתיים גלויים עם הממשל לא השיגו תוצאות מרשימות בשטח מכירות האמל"ח למדינות ערב. למרות עובדה זו, התברר, כעת ביקור הקנצלר קוהל בארץ, כי הוחלט להשתמש בעימות חזיתי — ואף בטון חריף הרבה יותר — גם כלפי ממשלת גרמניה המערבית לגבי העסקה הצפויה עם סעודיה.

אין ככוונתי לנתח את הטיעונים המתבססים על מוסר. המתבסס על שיקולים מוסריים חייב לזכור, שישראל עצמה לא הגבילה מכירת נשק מתוצרתה למדינות שונות, למרות שידעה כי מדובר במשטרי דכוי. הטיעון, שאיננו מתערכים בעניינים הפנימיים של מדינות, לגיטימי ומקובל כשלעצמו, אך אינו מחזק את הלגיטימיות של טיעוננו המוסרי נגד מכירות הנשק של מדינות אחרות. בנוסף, אין הבדל רב בין נשק גרמני לנשק אמריקני, בריטי, או צרפתי, אם וכאשר יעמדו מול צה"ל: הם מתוכננים להרוג באותה מידה...

שנים ארוכות התבססה מדיניות מכירת הנשק של ממשלת גרמניה המערבית על העיקרון הבסיסי — המגביל מכירת אמל"ח לאזורי מתיחות. מדיניות זו עמדה בלחצים תכופים של גורמים שונים בעלי אינטרסים כלכליים-תעשייתיים בגרמניה. הם והשדולה שלהם בבונדסטאג ובממשל הגרמני לא ראו בעין יפה את העובדה, שגרמניה מוציאה את עצמה מצונה מהתחרות בין מדינות המערב על שוקי

הישגיה של ישראל במניעת מכירת נשק ואמל"ח אמריקני למדינות ערב רחוקים מלהשביע רצון, ובמיוחד כשבוחנים את התוצאות של המאבקים לאורך זמן. למרות התמיכה שישראל נהנית ממנה בקונגרס האמריקני ולמרות היכולת המרשימה של השדולה ("לובי") הישראלית, לא הצליחה ישראל למנוע עסקות רכש גדולות וחשובות שעשתה ארה"ב עם סעודיה (וביניהן — ה-Awacs, ה-F-15, 26 כלי שיט צבאיים, טילים קרקע-אוויר הוק משופר, טילים אוויר-קרקע מיברי, טילים ים-ים הארפון ופצצות מונחות לזר; שלא להזכיר פרויקטים בהיקף אדיר להקמת בסיסים גדולים לקליטת הרכש). ישראל גם לא הצליחה להגביל את רמת הסיוע הצבאי האמריקני למצרים, אשר הגיע לרמה המתחרה ברמת הסיוע הניתן לישראל, ובמסגרתו מצטייד הצבא המצרי, בין היתר, במטוסים F-16, בטנ"קים M-60A3, בטילים נ"ט טאו ובסוללות טק"א הוק משופר. אפילו במקרה של ירדן (אשר לא הצטרפה לתהליך קאמפ-דייוויד ולא התברכה במשאבים כלכליים) לא הצלחנו למנוע עסקות חשובות — כעסקת מערכת ההגנה האווירית (בעיקר, 14 סוללות טק"א הוק משופר), 100 טנקים M-60A3. ההישגים המוגבלים שהיו בכל זאת לישראל התבטאו, בעיקר, בעיכוב ההגשה של עסקות לקונגרס, בעיכוב אישורן ובהכללת הגבלות מסוימות בעסקות (כגון, הצבת מטוסי ה-F-15 בבסיסים סעודיים הרחק מגבול ישראל ואי הכללת פריטים משניים מסוימים במטוסים הנרכשים; או הצבת סוללות "הוק משופר" בבסיסים קבועים) בירדן. מן הראוי לציין, כי אף הישגים מוגבלים נעשו קשים יותר לאור הגברת שיתוף הפעולה האסטרטגי בין ארה"ב לבין מצרים ובין ארה"ב לבין ירדן.

מסוק "גאזל" חמוש בטילים נ"ט "הוט". בעמוד ממול — טילי "שאהין". בעמוד הקודם טנק "ליאופרד" (מימין) ותומ"ת נ"מ "גיפארד"

הרחוק יותר אפשרית גם מכירת התו-מ"תים SP-70 למדינות ערב. ממשלות גרמניה המערבית לא מנעו מחברות גרמניות להשתתף בעסקות למכירת אמל"ח שפותח עם חברות זרות. אולם הן מנעו מחברות גרמניות להשיג נתח גדול יותר בעסקות, אם היו מוכרות את המערכות ישירות. דוגמה טובה להגבלה זו, שמנעה ריווח ניכר מהיצרנים הגרמניים היא חוסר האפשרות למכור למדינות ערב פלטפורמות לשיגור טילים הוט/רולאן (רק"ם, מסוקים וכו'). בעסקה זכו ללא תחרות הצרפתים. הגמשה נוספת של הגבלת הייצוא ע"י ממשלות גרמניה המערבית בלטה בצידוד צבאי שאינו כולל חימוש, ואינו "הורג" (lethal), או בצידוד שנופל בשטח "האפור" (שבין צבאי לבין אזרחי-מסחר). במסגרת זו סופקו למדינות ערב אלפי מובילי טנקים ומשאיות צבאיות מסוגים שונים, ובכלל זה מובילי טנקים מתוצרת מפעלי FAUN שמשמשים את הצבא העיראקי במלחמתו באיראן, ועל-ליים לשמש להעברת טנקים ל"חזית המזר-חית". למצרים סופקו משאיות אשר שימשו כמרכבים לנגמ"ש אל-וואליד מתוצרת מצרים; נגמ"שי UR-416 הב-נויים על מרכב משאית אונימוג — סופקו למרוקו ויתכן למדינות ערביות נוספות, בעיקר למטרות ביטחון פנים. נגמ"שים

★ חברת DORNIER — חברה זו פיתחה וייצרה עם חברת דאסו הצרפתית את מטוסי האימון והתקיפה אלפא-ג'ט. שלא כמו במערכות הוט/מילאן, ייצרו דורניר ודאסו דגמים שונים (דורניר את דגם התקיפה, דאסו את דגם ההדרכה), כשכל חברה משתפת בייצור חלקים מסוימים עבור שותפתה. בגלל שממשלת גרמניה המערבית לא התירה לדורניר למכור את דגם התקיפה למדינה ערבית, החליטה החברה הצרפתית לפתח ולייצר דגם תקיפה משלה, שהנו דגם משופר לדגם הגרמני, וכינויו NGEA. העסקה העיקרית עם מדינות ערב כיום הנה מכירת 30 מטוסים אלפא-ג'ט (חלקם מדגם ההדרכה וחלקם — מדגם התקיפה) למצ-רים, מרביתם להרכבה מקומית. עסקה נוספת — לששה מטוסים — נחתמה בין צרפת לקטאר. יתכן שחלקים מסוימים למטוסים הללו מיוצר במפעל גרמני. ★ חברת RHEINMETALL משתפת בפיתוח ייצור תותח מ"מ 155 נגרר FH-70 ותומ"ת 155 מ"מ SP-70 עם חברות בבריטניה ובאיטליה. בשנים האחרונות, לאחר שהושלם ייצורו של התותח הנגרר FH-70 עבור מדינות נאט"ו, החלו השותפות לתור אחר שוקי יצוא. במסגרת זו חתמה בריטניה על עסקה למכירת 18 תותחים לסעודיה, בהסכמת השותפות ובכלל זה גרמניה. בעתיד

שנים מוכר "אירומיסיל" מאות משגרים ואלפי טילים (בעיקר, מילאן והוט) למדי-נות ערב, כאשר המוכרת היא צרפת והיי-צור מתחלק בין המפעלים בצרפת ובגרמניה (מפעלי ההרכבה הוקמו בצרפת). טילי המילאן, שנועדו לשימוש חי"ר (טווח: 2,000 מטר) נמכרו, בין היתר, לסוריה ולמצרים, והופעלו על ידי הסורים במלחמת של"ג. ההוט (טווח: 4,000 מטר) נמכר, בין היתר, לסוריה, לעיראק, לסעודיה ולמצרים חלקם עם מערכות שיגור מסוקי תקיפה צרפתיים גאזל וחלקם עם צריחי שיגור לנג-מ"שים AMX-10 ופנהרד M3B (6x6). מסוקי גאזל סוריים חמושים בטילי הוט השתתפו במלחמת של"ג, ואחד מהם נפל שלל לידי צה"ל. מסוקי תקיפה מסוג זה משתתפים במלחמת איראן-עיראק. צרפת מכרה לעיראק סוללות טילים קרקע-אוויר רולאן. MBB שותפה בפרויקט בין-לאומי נוסף: מטוס הקרב הרב-תכליתי טורנאדו (יחד עם חברות מבריטניה ומאיטליה). בהזדמנויות שונות נמסר על התעניינות ערבית, ובעיקר סעודית, במטוס זה, ועל מגעים ראשוניים לרכישתו, בעיקר מבריטניה. על כל פנים סביר להניח כי לו חתמו בריטניה וסעודיה על עסקה לרכישתו לא הייתה ממשלת גרמניה המערבית מתנגדת לביצועה.

יה זה ניתן לכלול את סעודיה, מצרים, ירדן (שבהן ביקר הקאנצלר לפני מספר חודשים), מדינות המפרץ הפרסי, סודאן, תוניסיה ומרוקו. ספק אם בעתיד הנראה לעין תחליט בון לאשר מכירת נשק למדינות כסוריה, עיראק, לוב, או איראן — שמדיניותן תוקפנית, והן מצויות במלחמה או במתיחות ברורה ושלרובן קשרים הדוקים עם הגוש הסובייטי. סביר שגרמניה המערבית תהיה קרובה יותר לכיוון הכללי של מדיניות הסיוע הצבאי האמריקני מאשר למדיניות של חברותיה לשוק האירופאי (צרפת, בריטניה ואיטליה).

מבחינתה של ישראל, המשמעות של העסקה הצפויה עם סעודיה מוגבלת למדי. אם נפרוט את העסקה למרכיביה האפשריים, ונבחן את משמעות מכירתם, נגלה שסעודיה מסוגלת לרכוש (או רכשה

ממשפחת ה"ליאופרד" המצויד בתותח 105 מ"מ — נועד לכישלון. לדברי תת שר ההגנה, ממשלת גרמניה המערבית לא אישרה ולא תאשר ניסיון כזה, אם כי סביר שחברות גרמניות ימשיכו לנסות לייצר מחוץ לגרמניה טנקים הנגזרים ממשפחת הליאופרד, כמו הניסיונות של אוטו-מאלרה האיטלקית, שהגיעו לפיתוח האחרון של ה-OF-40 שכולל בוודאי מרכיבים שונים, המזכירים את הליאופרד, והגו "כשר לייצוא" (נמכר לצבא דוכאי

כאלה הגיעו גם לידי ארגוני המחבלים בלבנון לפני מבצע של"ג, אולם לא ברור מקורם. ציוד קשר וציוד אלקטרוני ומערכת בקרת אש ארטילריות, בכלל זה עבור צבאות העימות; ציוד גישור וצליחה; מסוקים BO-105 שנמכרו לעיראק ולסודאן (המסוקים נמכרו לא חמושים, ובתור שכאלה נחשבים לפריט מסחרי בכל מקום); ספינות סיור מהירות TNC-45 מתוצרת מספנות LUERSSEN שנמכרו למדינות המפרץ הפרסי (כגון מאע"מ). מדינות המפרץ דאגו לצייד ספינות אלה בטיילים ים-ים אקסוסה (צרפתיים) ובתותחי אוטומאלרה 76 מ"מ (איטלקיים). החימוש אינו מתר

מכר) מערכות זהות, דומות, או מקבילות, מבלי לפנות לגרמניה.

תומ"ת הנ"מ מבוקר המכ"מ GEPARD הנו תוצר של פרויקט בין-לאומי שווייצרי-גרמני (שת"פ בין החברות השווייצריות אורליקון-קונטראבס וסימנס אלביס והחברות הגרמניות סימנס וקראוס מאפי). לפני מספר שנים חתמה סעודיה על חוזה עם קונטראבס לייצור 86 תומ"תים נ"מ דומים על מרכב M-60, ואף רכשה בארה"ב תובות M-60. ברור שהסעודים לא צריכים לפנות ישירות לגרמניה המערבית כדי להשיג את הגיפארד. הם גם רכשו בצרפת כחמישים תומ"תים נ"מ 30 מ"מ מבוקרי מכ"מ על מרכב הטנק AMX-30.

גם הטיל נ"מ רולן הוא תוצר של פרויקט בין-לאומי (גרמני-צרפתי, במסגרת חברת אירומיסיל). בתור שכאלה, בון לא התנגדה מעולם למכירתם ע"י צרפת, ואכן, הם נמכרו בשנים האחרונות לעיראק. למרות זאת, סעודיה העדיפה לרכוש מצרפת דווקא מערכות טק"א אחרות — קרוטאל רגיל ושאהין. מכירת הרולאן לסעודיה ע"י הגרמנים לא חשנה דבר מבחינה צבאית, שכן ההבדל היחיד בין רכישה מגרמניה לרכישה מצרפת יהיה סוג המרכב: דיגום על מרכב של תובת AMX-30 או של MARDER, בהתאם; וזה פרט חסר חשיבות מבחינת מערכת הנשק עצמה.

במפרץ הפרסי).

ההסכמה העקרונית של ממשלת בון למכור מערכות נשק מסוגים שונים לסעודיה משתמעת כשלושה שינויים חשובים במדיניותה למכירת נשק:

(א) נכונות להיכנס לעסקות נשק ישירות עם מדינות מסוימות באזורי מתיחות.

(ב) נכונות למכור למדינות המסוימות אמל"ח מתוצרת גרמנית, שפותח ויוצר ללא שותפות עם מדינה נוספת.

(ג) הרחבה משמעותית של מגוון האמל"ח שיותר לייצוא לאזורי מתיחות והכללת אמל"ח "הורג" במסגרת זו, בעיקר, כזה שניתן להגדירו כהגנתי או לא התקפי מובהק.

ממשלת קוהל מגדירה את השינוי במדיניות לייצוא נשק כהתחשבות באינטרסים הלאומיים והביטחוניים של גרמניה. מכירת נשק תאפשר רק כאשר תיחשב כמשרתת את האינטרסים האלה. הגדרה זו מסתמכת על חוק ייצור הנשק שהועבר כבר בשנת 1982 בזמנה של ממשלת שמידט. הניסוח מתכוון, להערכתו, לאי-שור עסקות נשק עם מדינות שלגרמניה, כבעלת-ברית של ארה"ב וכחברה בנאט"ו, יש עניין בייצובן ובחיוזוק משט"ריהן הנחשבים כפרוי-מערביים. בקטיגורי

צרת גרמניה, ובודאי הותקן מחוץ לגבולותיה.

שיטות ההגמשה, או הכרסום, מבט"את דווקא את המדיניות הזהירה של ממשלות גרמניה המערבית בשאלת מכירת הנשק לאזורי מתיחות. למרות הכרסום, ניתן לומר כי ה"רקורד" של המדיניות הגרמנית עד עתה מכובד למדי, במיוחד אם מקפידים לראותו לאור מכירת הנשק של שאר מדינות המערב למדינות ערב.

העסקה הצפויה בין גרמניה לבין סעודיה מהווה שלב נוסף בכרסום המדיניות המגבילה של גרמניה. ללא ספק, היא תהיה ציון דרך משמעותי במדיניות ישראל להדגיש, שאם נראה בה את הקץ של המדיניות הגרמנית להגבלה על ייצוא נשק, נטעה טעות מזיקה. ההחלטה הברורה שקיבלה ממשלת קוהל לא לאשר מכירה של טנקי ליאופרד 2 לסעודיה (ובמשתמע — לאף מדינה ערבית), מעידה שאין אלה פני הדברים. זאת במיוחד על רקע המגעים הראשוניים בין הממשל האמריקני לסעודים על האפשרות למכור את הטנק המתקדם M-1 (מתחרהו של הליאופרד 2). גם ניסיון של חברת "קראוס מאפי" הגרמנית, היצרן העיקרי של טנקי ה"ליאופרד" — לעקוף את ההגבלה על ייצוא טנקים למדינות ערב בדרך של סיוע להרכבה ולייצור מקומי (במצרים) של טנק חדש "בין-כלאיים"

סיכום

לגרמניה המערבית יש מה להרוויח ממכירה ישירה של אמל"ח לסעודיה. על הרווחים הללו לא תותר בון באילו ציפים הכלכליים הנוכחיים. אך מבחינה יסודית של סוגי האמל"ח הצפויים להימכר, ושל האפשרויות להשיגם גם במסגרת המדיניות הגרמנית שלפני הכרסום האחרון ושל האפשרויות להשיג אמצעים מתקדםים מים ללחימה בכלל — העסקה הצפויה עם גרמניה אינה משנה אפילו במעט את המצב של סעודיה; ומשום כך — משמעותה עבור ישראל מוגבלת. לדעתנו, המערכת המדינית והצבאית שלנו צריכה לשקול ביסודיות את הסוגיה של עסקות הנשק הגרמניות, לגבש רשימה מוגדרת של אמל"ח מתקדםים (מערכות נשק עיקריות, משניות ומערכות זור), אשר לישראל יש עניין רב יחסית למנוע, או לעכב, את רכישתן על-ידי צבאות ערב. יש לרכז את אמצעי השכנוע שלנו בכון בכיוון הזה, במקום לדחות על הסף כל עסקה. שלילה מוחלטת עלולה להביא להפחתה הדרגתית של ההתחשבות הגרמנית באינטרסים הישראליים בתחום זה. חשוב גם ליישם גישה מעשית ונוחה — להידברות עם הממשל האמריקני על עסקות הנשק שלו עם מדינות ערב. בסיכומו של דבר, הגישה שלנו למכירת רות הנשק צריכה להיות זו, שמסוגלת להביא לתוצאות הטובות והמועילות ביותר לישראל — כתנאים הקיימים. הגישה הקיימת לא הוכיחה את עצמה, ומחייבת בחינה-מחדש ואימוץ גישה חדשה, פרגמטית יותר.

פריט אחר הוא מסוק התקיפה BO-105. מסוקים בלתי חמושים מהדגם הזה נמכרו כבר למדינות ערב. אם מדובר ב-BO-105 חמוש בטילים נ"ט הוט, או בחימוש אחר (מקלעים, רקטות א"ק ועוד), הרי המסוקים הללו יתחרו במסוקים הצרפתיים מדגם גאזל, אולם מבחינת צה"ל, הם אינם שינוי משמעותי, בהיותם שייכים לאותו דור של מסוקי תקיפה. הפריט הרביעי — נגמ"ש MARDER — יוסיף לארסנל המגוון של סעודיה (שמתבסס על M-113 אמריקניים ועל AMX-10 צרפתיים) נגמ"ש לא חדיש (פיתוח של שנות השישים), אם כי טוב בסוגו. יש לזכור כי סעודיה מסוגלת לרכוש ללא מגבלה נגמ"שים חדישים (ובכלל זה את הנגמ"ש האמריקני M-2), ואין כל ודאות שהיא תהיה להוטה דווקא אחרי המארדר.

באשר לאפשרות סטי"לים מתוצרת גרמניה יימכרו לה, יש לזכור כי ממילא אין הגרמנים מייצרים טילים ים-ים ולא תותחים 76 מ"מ, שהם החימוש הפופולרי לסטי"לים כיום. לפיכך, גרמניה תהיה שוב — כמו במקרה של מדינות המפרץ — זו שתספק את ספינת הסיור המהירה (הפלטפורמה) ויצרנים מחוץ לגרמניה יספקו את מרבית מערכות החימוש.

טנק "ליאומרד" (למטה) ונגמ"ש "מארדר" (משמאל)

